

ENDRŐDI-KOVÁCS VIKTÓRIA–NAGY SÁNDOR GYULA

A kelet-közép-európai kis- és közép vállalkozások versenyképességi környezete az Európai Unióban

A kis- és közép vállalkozások fontos szerepet játszanak az Európai Unió és Magyarország gazdaságában, ezért kiemelt stratégiai cél a versenyképességük elősegítése. Az Európai Unió komplex módon méri e téren az egyes tagállamok teljesítményét. Ennek ellenére a magyar kis- és közép vállalkozások átfogó versenyképességi elemzése régiós összehasonlításban kevés szerephez jut a hazai és nemzetközi szakirodalomban. A tanulmány célja a magyar kis- és közép vállalkozások világjárvány előtti versenyképességének és versenyképességük környezeti összetevőinek feltérképezése. Vizsgálatunk az Európai Bizottság kisvállalkozói intézkedéscsomagjának elemzésén alapul, amely alkalmas a régiós összehasonlításra és a már létező bevált gyakorlatok feltárására. A tanulmány főbb megállapításai, hogy a magyar kis- és közép vállalkozások helyzete, illetve üzleti környezetük versenyképességi feltételei régiós tekintetben átlagosnak tekinthetők, a kis- és közép vállalkozások, illetve szabályozásuk jelentős lemaradásban van a képzés, innováció és környezet területein, viszont a pénzügyi forrásokhoz való kedvező hozzáférés és a csökkenő adminisztrációs terhek lehetőségeket is teremtenek számukra.*

Journal of Economic Literature (JEL) kód: O52, L53.

Bevezetés

A kis- és közép vállalkozások jelentős gazdasági szerepét mutatja, hogy 2019-ben a munkavállalók több mint háromnegyedét foglalkoztatták mind az Európai Unióban, mind Magyarországon, míg a hozzáadott érték több mint felét, illetve kétharmadát ők állították elő (EC [2021a], KSH [2021]).

* A két szerző 2014, illetve 2015 óta segíti nemzeti szakértőként a magyarországi SME Performance Review elkészülését.

Endrődi-Kovács Viktória egyetemi adjunktus, BCE Világ gazdasági Tanszék (e-mail: viktoria.kovacs3@uni-corvinus.hu).

Nagy Sándor Gyula habilitált egyetemi docens, BCE Világ gazdasági Tanszék (e-mail: sandorgyula.nagy@uni-corvinus.hu).

A kézirat első változata 2021. október 31-én érkezett szerkesztőségünkbe.

DOI: <https://doi.org/10.18414/KSZ.2022.3.314>

Az Európai Unió által 2008-ban megfogalmazott *kisvállalkozói intézkedéscsomag* (*Small Business Act, SBA*) célja, hogy javítsa az európai vállalkozói megközelítést, egyszerűsítse a kis- és középvállalkozások szabályozási és politikai környezetét, és megszüntesse a fejlődés előtt álló akadályokat (*EB* [2008]). Az Európai Unió ezen fő célok elérése érdekében megfogalmazott 10 alapelve:

„1. Olyan környezetet kell teremteni, amelyben a vállalkozók és a családi vállalkozások boldogulhatnak, és amely díjazza a vállalkozói készséget. 2. Biztosítani kell azt, hogy a csődbe jutott becsületes vállalkozók gyorsan megkapják a lehetőséget az újrakezdéshez. 3. A »Gondolkodj előbb kicsiben!« elvnek megfelelő szabályokat kell alkotni. 4. A közigazgatási rendszereknek meg kell felelniük a kis- és középvállalkozások szükségleteinek. 5. A szakpolitikai eszköztárat hozzá kell igazítani a kis- és középvállalkozások szükségleteihez: meg kell könnyíteni a kis- és középvállalkozások részvételét a közbeszerzési eljárásokban, és jobban ki kell használni a kis- és középvállalkozások állami támogatásának lehetőségeit. 6. Meg kell könnyíteni a kis- és középvállalkozások finanszírozáshoz jutását, továbbá olyan jogi és üzleti környezetet kell teremteni, amely támogatja a kereskedelmi tranzakciókhoz kapcsolódó fizetések időben történő teljesülését. 7. Segíteni kell a kis- és középvállalkozásokat abban, hogy nagyobb mértékben élvezhessék az egységes piac nyújtotta előnyöket. 8. Elő kell segíteni a kis- és középvállalkozások szaktudásának fejlesztését és az innováció valamennyi formáját. 9. Lehetővé kell tenni a kis- és középvállalkozások számára, hogy a környezetvédelmi kihívásokat üzleti lehetőségekké alakítsák. 10. Ösztönözni és támogatni kell a kis- és középvállalkozásokat, hogy részesüljenek a növekvő piacok előnyeiből.” (*EB* [2008])

Magyarország 2019. november 5-én tette közzé a magyar mikro-, kis- és középvállalkozások versenyképességét elősegítő tervdokumentációját. Az ezáltal megfogalmazott magyar kis- és középvállalkozási stratégia az Európai Unió által megfogalmazott alapelvekkel összhangban hét pillérből áll: 1. bürokráciacsökkentés, 2. vállalkozóbarát adózási és szabályozási környezet megteremtése, 3. technológiaváltás, a digitalizáció és az innováció ösztönzése, 4. megfelelő finanszírozáshoz jutás, 5. kis- és középvállalkozások külpiacon lépésének segítése, 6. a tudásátadás támogatása, 7. a generációváltás elősegítése (*ITM* [2019] 5. o.).

Jelen tanulmány célja annak vizsgálata, hogy a magyar kis- és középvállalkozásoknak milyen lehetőségeik vannak versenyképességük növelése érdekében régiós összehasonlításban. A tanulmány a következő kérdésekre keresi a választ: 1. Mennyire versenyképesek a magyar kis- és középvállalkozások régiós összehasonlításban? 2. A teljesítményüket, illetve az üzleti környezet versenyképességi feltételeit is figyelembe véve milyen lehetőségek állnak rendelkezésre versenyképességük növelése érdekében? 3. Az üzleti környezet versenyképességi feltételeit elemezve létezik-e jól bevált régiós gyakorlat, amelyet Magyarország át tudna venni, vagy éppen Magyarország szolgáltathat jó példát a régiós versenytársaknak?

E kérdések megválaszolása érdekében a tanulmány először áttekinti a versenyképesség fogalmát, kereteit, valamint az alkalmazott módszertant. Ezután az uniós alapelvek szerint régiós összehasonlításban ismerteti a magyar kis- és középvállalkozások versenyképességét, illetve bemutatja azt a szabályozási

környezetet, amelyben a régió kis- és középvállalkozásai működnek, feltárva versenyképességük növelésének lehetőségeit. A tanulmány ezek alapján gazdaságpolitikai ajánlásokat is megfogalmaz.

Versenyképesség-felfogások

A versenyképesség fogalma sokrétű és nehezen mérhető, ezért nem törekszünk ennek teljes körű ismertetésére, csupán a tanulmányunk szempontjából fontos elemeket emeljük ki.

A legalkalmasabb általános definíció szerint

„versenyképességen vállalatoknak, iparágaknak, régióknak, nemzeteknek és szupranacionális régióknak azt a képességét kell érteni, hogy miközben részesei és továbbra is ki vannak téve a nemzetközi versenynek, viszonylag magas tényezőjövédelmi és tényezőkihasználási szintet érnek el fenntartható alapon” (OECD [1994] 23. o.).

Tanulmányunkban a vállalatok és országok versenyképességére egyszerre koncentrálnunk, mivel a kettő szorosan összefügg. Egyrészt, Michael E. Porter értelmezését vesszük alapul, miszerint egy ország versenyképességét termelékenységének növekedése határozza meg, amely viszont a vállalatok teljesítőképességén alapszik (Porter [1990]). Másrészt, a versenyképes vállalatok léte feltételezi a vállalkozásbarát üzleti környezetet, a vállalkozásbarát kormányzást (Varga [2017]), azaz kulcsfontosságú a versenyképesség kedvező környezeti feltételeinek megteremtése. Ezt támasztja alá a Nemzetközi Menedzsmentfejlesztési Intézet (*International Institute for Management Development, IMD*) versenyképességi felfogása is: globális versenyképességi indexe szemlélteti azokat az elemeket, amelyek meghatározzák az ország képességét olyan környezet megteremtésére és fenntartására, amely nagyobb értéket teremt vállalkozásai számára, és nagyobb jólétet biztosít az emberek számára (IMD [2020a]). A Világgazdasági Fórum (*World Economic Forum, WEF*) versenyképességi definíciója is hasonló ehhez: azon intézmények, politikák és tényezők halmaza, amelyek meghatározzák az ország termelékenységi szintjét (WEF [2016]).

A legátfogóbb hazai definíció szerint

„[A] nemzetgazdaság versenyképessége a nemzetgazdaságnak az a képessége, hogy úgy tud létrehozni, felhasználni, a globális verseny keretei között értékesíteni termékeket és szolgáltatásokat, hogy közben saját termelési tényezőinek hozadéka és ezzel párhuzamosan állampolgárainak jóléte fenntartható módon növekszik. Ezen versenyképesség feltétele az erőforrások termelékenységi növekedésének elősegítése a vállalatok és más intézmények hatékonyságának javítását biztosító feltételek folyamatos fenntartása útján.” (Chikán–Czakó [2009] 3. o.)

A versenyképesség témakörében több különböző nézőpontból vizsgálódó magyarországi kutatás és tanulmány született az elmúlt években. Kállay [2012] szigorúbb versenyképességi definíciót használ, és nemcsak a társadalmi elfogadottságot tekinti feltételnek, hanem a rövid és középtávú üzleti fenntarthatóságot is. Oblath

[2010] tovább szűkítve a versenyképességet, az országok relatív külgazdasági teljesítményeként értelmezi. *Éltető* [2003] véleménye szerint nemzeti versenyképesség önmagában nem létezik, viszont több dimenzióban, meghatározott területeken – például a külkereskedelem, az összehasonlító elemzés – releváns lehet. *Szerb-Hornnyák* [2016] a versenyképesség tényezőit (piaci orientáció, gyártás, stratégiai döntéshozás és értékesítés) a versenyképesség erőforrás-alapú fogalma szerint vizsgálta, illetve ez alapján mutatott rá a versenyképesség regionális különbségeire. *Hágen-Holló* [2017] innováció- és kontrollingszempontrú elemzése rámutatott arra, hogy a kisvállalkozások helyzetén elsősorban a hálózatosodás, majd a klasztereződés javítana. *Lengyel-Deák* [2002] eredményei is ezt erősítik: a vállalatok klasztereződése, hálózatosodása segíti a vállalatokat versenyképességük fenntartásában, megerősítésében. A szakirodalomban eddig csupán egy magyarországi versenyképességi elemzés született a *kisvállalkozói intézkedéscsomag* szempontjából: *Holicza-Tokody* [2016] arra hívta fel a figyelmet, hogy a magyar vállalkozók képzése, adózás-, valamint finanszírozáskezelése terén lenne a leginkább szükség fejlesztésre a versenyképességük érdekében.

Tanulmányunkban az Európai Unió versenyképességi definíciójára helyezzük a hangsúlyt, amely visszatükrözi a korábban említett definíciókat. Eszerint a versenyképesség mögött az húzódik meg, hogy egy vállalkozás, egy ágazat vagy egy ország hatékonyan értékesíthet és szállíthat termékeket és szolgáltatásokat egy adott piacon, kihasználhatja a globálisan integrált piacok által kínált lehetőségeket, és élvezheti a nemzetközi kereskedelem előnyeit. A célzott területeken megvalósított fejlesztések, illetve a versenyképesség kedvező környezeti feltételeinek megteremtése elősegíthetik a versenyképesség növelését, lehetővé teszik a hatékony és nyitott kutatási és innovációs rendszer kialakítását, a megfizethető tőkéhez, valamint a szakmai tanácsokhoz és a piaci információkhoz való hozzáférést. Ebben nagy szerepe van az oktatás, a közlekedés, valamint a digitális infrastruktúra fejlesztésének (*EC* [2021b]). Az Európai Unió versenyképesség-felfogását, valamint annak keretrendszerét alkalmazva tanulmányunk egyszerre vizsgálja a kis- és középvállalkozások versenyképességét, illetve az ahhoz hozzájáruló üzleti környezet versenyképességi feltételeit. A módszertani kereteket figyelembe véve (lásd alább) a két fogalom, elemzés elválaszthatatlan egymástól, mivel azok eleve összefonódnak az Európai Unió felfogásában, illetve mérési eszköztárában.

Tudomásunk szerint tanulmányunk megírásakor a hazai, illetve a nemzetközi szakirodalomban nem létezik a *kisvállalkozói intézkedéscsomag* szempontjából történő regionális komparatív és hosszú távot (10–15 évet) felölelő elemzés – tanulmányunkkal ezt a kutatási űrt szeretnénk betölteni.

Alkalmazott módszertan

A magyar kis- és középvállalkozások teljesítményét *Almadi-Nagy* [2018] megfontolásai alapján a következő régiós versenytárs országokkal hasonlítjuk össze: Csehország, Lengyelország, Szlovákia, Szlovénia és Észtország. Észtországot a kiemelkedően kedvező

startup szabályozása, illetve e-ügyintézése alapján vettük be az elemzett országok közé, s jól bevált gyakorlata példaként szolgálhat Magyarország számára.

A tanulmány során az Európai Bizottság *kisvállalkozói intézkedéscsomagjának*, illetve erről szóló jelentéseinek módszertanát használjuk fel, ezek alapelveit és mutatószámait elemezzük, mivel ezek tartalmazzák a téma szempontjából releváns nemzetközi szervezetek, intézmények mutatószámait (például a *Doing Business* mutatószámai, a WEF versenyképességi pillérjei, az OECD és az Eurobarométer felmérései). Vizsgálatunk elsősorban a 2010–2019-es jelentésekre, illetve az azok elkészítése során felhasznált adatokra és információkra támaszkodik. Így elemzésünk a 2005–2019 közötti időszakot öleli fel. A 2020/2021-es jelentést korlátozottan vesszük csak figyelembe, mivel a vilájárvány miatt a jelentés szerkezetében jelentősen eltér a korábbiaktól. Emellett 2020-ra vonatkozóan az adatok döntő többsége még nem áll rendelkezésre. A legutóbbi, 2008–2009-es válság hatásait a kiugró értékek esetében kiszűrtük.

A mérés kapcsán a vizsgált időszakban több módszertani változás történt. Ezáltal néhány mutatószám tekintetében nem lehet összehasonlítani a tagállamok teljesítményét a korábbi teljesítményükkel (*EC [2019a]*). Ezek elemzését kihagytuk vizsgálatunkból. Ezzel párhuzamosan az évek során a változó világ gazdasági trendeknek megfelelően, illetve az Európai Bizottság stratégiájával összhangban a jelentések egyes tényezőket (digitalizáció, *startup*-ökoszisztéma, fenntarthatóság) beemelték az elemzéseikbe. A tanulmány ezeket beépítette az elemzésbe. A mutatószámok közül azonban több esetben nem állnak rendelkezésre évről évre adatok, ezért nem tudunk idősoros elemzést végezni.

Borbás [2015] felhívja a figyelmet az európai uniós *kisvállalkozói intézkedéscsomag* és a csomag tíz alapelveinek hiányosságaira, amelyek közül tanulmányunk szempontjából a legfontosabbak: 1. Az alapelvek nem veszik figyelembe sem a kis- és középvállalkozások, sem a tagállamok közötti különbségeket, az alapelveket elsősorban a régi tagállamokra „írták”, illetve olyan kis- és középvállalkozásokra, amelyek könnyebben válnak nagyvállalatokká. 2. A kelet-közép-európai országoknak nehezebb a piacra jutás. 3. A *kisvállalkozói intézkedéscsomag* túl nagy hangsúlyt fektet a közbeszerzésre, amely a korrupció „melegágya”, illetve a kedvező üzleti környezet megteremtésére, amely önmagában nem teremt új piacot. Az utóbbi kritikával részben nem értünk egyet, mivel a pillér mérése során a korrupció nem jelenik meg mutatószámként és az elemzésekben hangsúlyos elemként. Ez a mérés módszertanának későbbi változásából is következik. Az első kritika második felével egyetértünk, a bizottsági jelentések és a pillérek nagyban támaszkodnak a kedvező üzleti környezet megteremtésére, ez következik az Európai Unió versenyképességi definíciójából. A *kisvállalkozói intézkedéscsomag* hiányosságainak kiküszöbölése érdekében Magyarország teljesítményét elsősorban a versenytársnak tekinthető országok teljesítményéhez viszonyítjuk – Észtország mint viszonyítási alap (*benchmark*) és egyben versenytárs figyelembevételével. Az uniós átlaggal történő egybevetés megtartását mindazonáltal fontosnak tartjuk, hogy feltárjuk az esetleges régiós sajátosságokat. Emellett az EU28-ak átlagát vesszük alapul, ezzel részben kiküszöbölve a fenti kritikát. A fenti megfontolások után az Európai Bizottság által alkalmazott módszertant alkalmasnak véljük a kis- és középvállalkozások helyzetének elemzésére. Tanulmányunk újdonsága, hogy a régiós

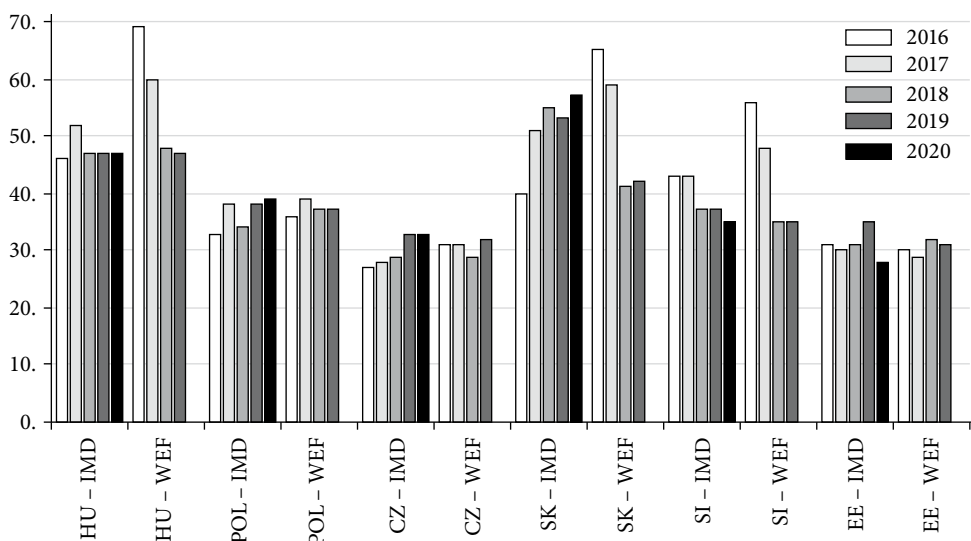
versenytársakkal összevetve hasonlítjuk össze és elemezzük Magyarország elmúlt évekbeli teljesítményét, megfelelő módszerek után kutatva, ami a magyar gazdaságpolitika hasznára válhat.

Magyarország versenyképessége régiós összehasonlításban

A leggyakrabban használt versenyképességi rangsorokat (IMD [2020b] és WEF [2021]) elemezve megállapítható, hogy Magyarország a versenytársakhoz képest rosszabb helyezést ért el az elmúlt években, és összességében rontott a versenyképességi helyezésén (1. ábra). Ha ennek okát keressük, akkor érdemes megnézni a versenyképességi rangsorok által figyelembe vett tényezőket.

1. ábra

Magyarország és régiós versenytársai versenyképességi helyezései az elmúlt években

Rövidítések: HU: Magyarország, POL: Lengyelország, CZ: Csehország, SK: Szlovákia, SI: Szlovénia, EE: Észtország. IMD: Nemzetközi Menedzsmentfejlesztési Intézet (*International Institute for Management Development*), WEF: Világgazdasági Fórum (*World Economic Forum*).

Forrás: saját szerkesztés IMD [2020b] és WEF [2021] alapján.

A Nemzetközi Menedzsmentfejlesztési Intézet rangsorában Magyarország a versenytársaihoz képest a kormányzat hatékonysága (államháztartás, adópolitika, intézmény és társadalmi keretrendszer, üzleti szabályozás), illetve az üzleti hatékonyság területén (termelékenység, munkaerőpiac, menedzsmentgyakorlat, attitűdök és értékek) van lemaradva, bár előbbi javult a vizsgált időszakban (IMD [2020b]).

A Világgazdasági Fórum rangsora a 2020-as évre nem értelmezhető, mivel a járvány következtében a korábbiakhoz képest jelentősen megváltozott módszertannal

és más céllal készítette el jelentését. A WEF 2016. és 2019. évekre vonatkozó versenyképességi jelentéseinek vizsgálata (figyelembe véve a negyedik ipari forradalom indukálta módszertani változást 2017-ről 2018-ra) az *IMD [2020b]* jelentéseihez hasonló eredményekhez vezet: 1. Magyarország relatíve elmaradott a vállalkozói kultúrát illetően (kockázatvállalás, innovatív vállalatok, ötletek). 2. A munkaerőpiaci tényezőket megvizsgálva a munkaerő képzettsége alacsonynak tekinthető. 3. A hazai adórendszer és támogatások torzítják a piaci versenyt. 4. Alapvetően a vállalatok mérete határozza meg a (termék)piaci versenyt. 5. Az innovációs pillér mutatószámait megvizsgálva az ország innovációs kapacitása versenyképes világszinten, azonban a munkaerő, illetve a szoros együttműködések hiánya rontja (*Schwab [2019]*).

Az IMD és a WEF rangsorai azonban a gazdaság pillérjeinek tekinthető kis- és középvállalkozásokra nem helyeznek súlyt jelentéseikben, ezért érdemes részletesebben is elemezni az Európai Unió *kisvállalkozói intézkedéscsomagjának* egyes pilléreit, illetve azok mutatószámait, amelyek egyrészt bemutatják a vizsgált országok kis- és középvállalkozásainak teljesítményét, másrészt azt az üzleti, szabályozási környezetet, amelyben ezek a vállalatok működnek.

Vállalkozóvá válás

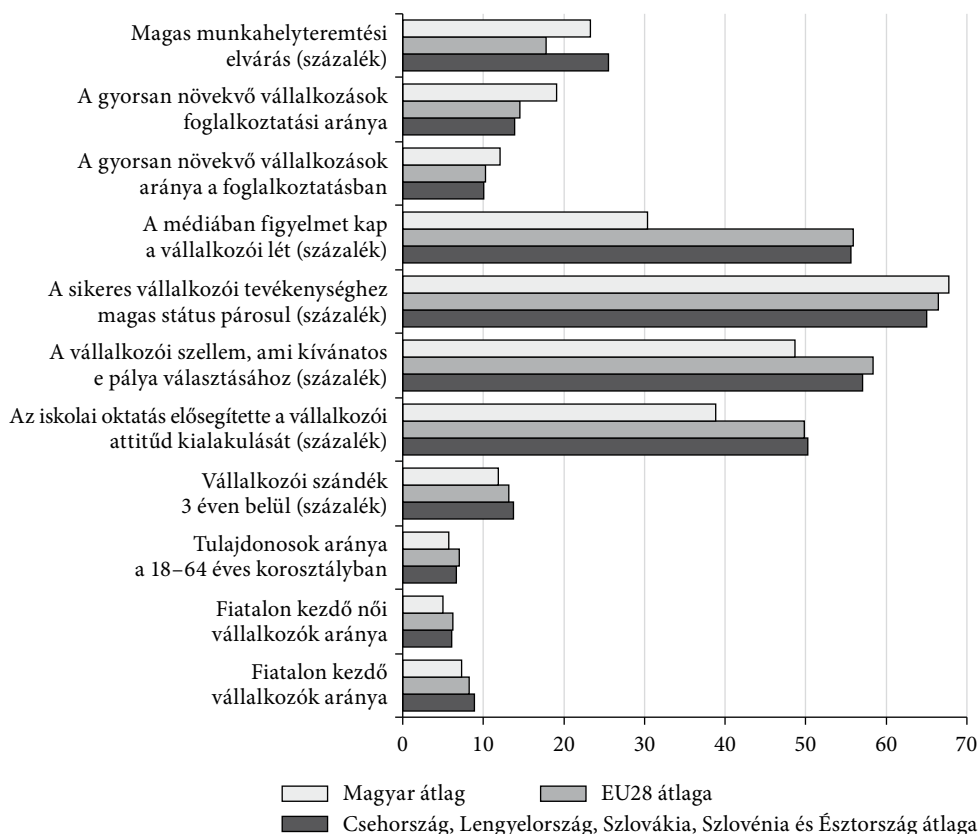
Az Európai Unió által 2008-ban megfogalmazott *kisvállalkozói intézkedéscsomag* 1. alapelve szerint olyan környezetet kell teremteni, amelyben a vállalkozók és a családi vállalkozások boldogulhatnak, amely díjazza a vállalkozói készséget, különösképpen a fiatalok és a nők körében. Ennek egyik lehetséges módja, ha az iskolai oktatásban nagyobb hangsúlyt kap a vállalkozói készségek és ismeretek átadása, illetve egyszerűbbé válik a vállalkozások indítása (*EB [2008]*).

Az Európai Bizottság által mért legtöbb mutatószám esetében Magyarország a régiós, illetve uniós átlag alatt teljesít (2. és 3. ábra). Kivételt jelentenek azok az indikátorok, amelyek a magyar felsőoktatási rendszerhez, illetve a foglalkoztatáshoz köthetők. Tehát a megkérdezett magyar kis- és középvállalkozások úgy látják, hogy az általános és a középiskolai oktatásban nem fektetnek megfelelő hangsúlyt a vállalkozói ismeretek és képességek átadására. Bár ezt a helyzetet a felsőfokú képzésben már jobbnak ítélik meg, és a magyar teljesítmény régiós összehasonlításban kiemelkedik, mégis e téren az eredmények az uniós értékek alatt helyezkednek el. Ezek alapján a versenyképesség környezeti feltételeinek javítása érdekében a vállalkozói ismeretek és képességek nagyobb fokú átadására lenne szükség az oktatás minden szintjén, de elsősorban az alapfokú és a középfokú oktatásban a vállalkozóvá válás elősegítése érdekében.

A vállalkozóvá válás elősegítésében nagy fejlődési lehetőséget rejt magában a média: a megkérdezett 18–64 éves magyar korosztály nagyjából harmada találkozik sikeres új vállalkozásokról szóló történetekkel a közmédiában, míg a régió több országában ez az arány jóval magasabb. Az is jól látszik, hogy bár a 18–64 éves magyar korosztály magas presztízt, jólétet tulajdonít a vállalkozói léthez, a vállalkozói szándék, a vállalkozói lét mint életpálya kevésbé kívánatos számára. Ennek több oka lehet: az egyik éppen a vállalkozói ismeretekhez köthető, de szerepe van

2. ábra

A vállalkozói szellem indikátorainak magyar, régiós és uniós átlaga

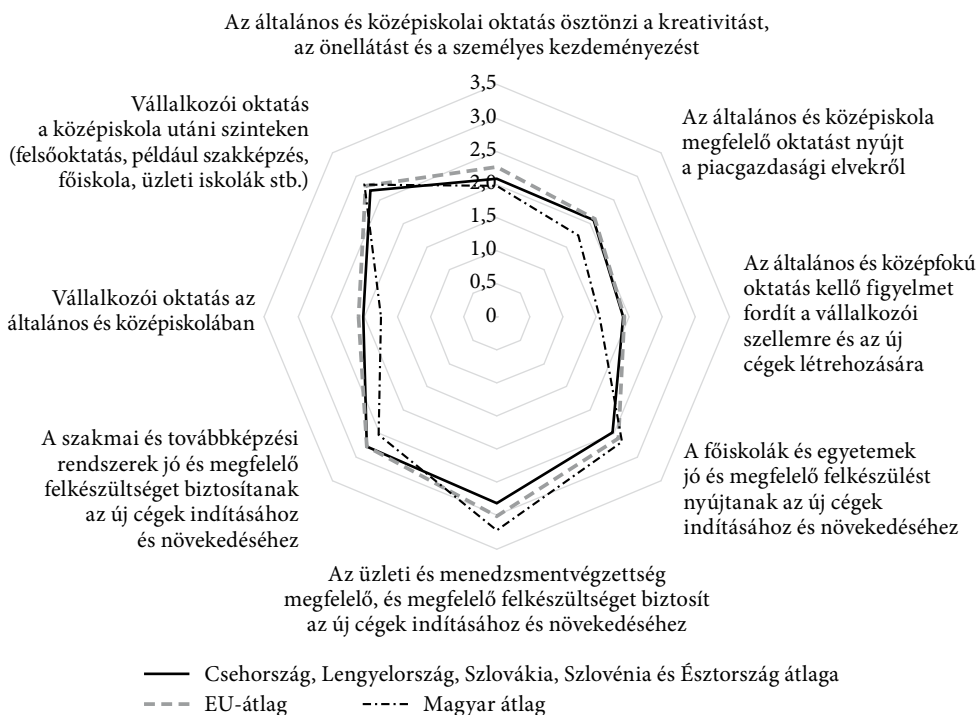
Forrás: saját szerkesztés EC [2021a] adatai alapján.

ebben a később ismertetett kedvezőtlen szabályozási környezetnek is. A vállalkozóvá válás elősegítésének azonban több pozitív hozadéka is lenne Magyarországra számára. A vizsgált indikátorok alapján ez elősegítené a foglalkoztatottak arányának növekedését, mivel az új vállalkozások jelentős részének magas munkahelyteremtési elvárásai vannak.

A *kisvállalkozói intézkedéscsomag* 1. alapelve tekintetében a régióból Szlovénia emelkedik ki. Habár a vizsgált országok mindegyikében találni vállalkozóvá válást elősegítő bevált, jó gyakorlatot (például fiatalok vállalkozását elősegítő programok, támogatások és versenyek), Szlovénia már az általános iskola alsó tagozatosainak körében is népszerűsíti a vállalkozói ismereteket vállalkozói kurzusok, klubok létrehozásával, „A kreativitás, a vállalkozói szellem és az innováció előmozdítása” elnevezésű kezdeményezéssel. A csatlakozó iskolák tanulói különböző valós vállalkozói projekteken vesznek részt, mentorok segítik munkájukat, így a gyakorlatban sajátítják el a vállalkozói ismereteket, miközben kreativitásuk, innovációs képességeik is fejlődnek (OECD [2017]).

3. ábra

A magyar oktatás szerepe a vállalkozóvá válásban*

* Likert-skála: 1 – egyáltalán nem, 5 – teljes mértékben.

Forrás: saját szerkesztés EC [2021a] adatai alapján.

Második esély

A 2. alapelv – második esély – fő célja az, hogy az Európai Unió és a tagállamok biztosítsák: a csődbe jutott becsületos vállalkozók megkapják a gyors újakezdés lehetőségét. Ennek elérése a már bevált módszerek átadásával és átvételével lehetséges (EB [2008]).

Az alapelv mutatószámait elemezve megállapítható, hogy statikusak, nagy változásokat nem figyelhetünk meg a vizsgált időszakban (EC [2021a]). Az országokban jellemzően nem is minden évben hoznak intézkedést ezen alapelv keretében. Magyarország teljesítménye régiós összehasonlításban összességében átlagosnak tekinthető: Szlovénia után a második a fizetésképtelenség megoldásának hosszában, harmadik ennek költségében, viszont nem látunk előrelépést a vizsgált időszakban. A fizetésképtelenségi keret indexének erőssége¹ terén az ország az utolsó a vizsgált országok közül, és a versenytársakkal ellentétben nem figyelhető meg javulás e téren.

¹ A fizetésképtelenségi keret indexének erőssége egy négy indexből álló kompozit indikátor: 1. eljárásindítási index, 2. az adós hitelállomány-kezelésének indexe, 3. az átszervezési eljárások indexe és

A vizsgált országok közül ismét Szlovénia emelkedik ki: a fizetésképtelenségi keret indexének kivételével az összes indikátor esetében mind uniós, mind regionális szinten átlagon felüli eredményeket ért el. Az első két mutatószám hátterében Szlovénia-nak a pénzügyi műveletekről, fizetésképtelenségi eljárásról és kötelező felszámolás-ról szóló törvénye áll, amely lehetővé teszi a gyors cégfelszámolást, alacsonyan tartva az ezzel járó költségeket (EC [2019b], *World Bank* [2020]). Bevált, jó gyakorlatként kiemelhető a szerkezetátalakításról szóló intézkedése, amely lehetővé teszi, hogy egy vállalat fizetésképtelenné váljon egy évig, ha vállalja pénzügyi kötelezettségeinek átstrukturálását, amely révén megszünteti fizetésképtelenségének okait (EC [2019b]). Összességében ezen a területen javítani kell a magyar kis- és középvállalkozások üzleti környezetének versenyképességi feltételeit.

„Gondolkodj előbb kicsiben” és az igényekre reagáló közigazgatás

Mivel a 3. és a 4. alapelv egymáshoz szorosan kapcsolódik, a mutatószámaik is nagyban megegyeznek, ezért ezt a két alapelvet együtt elemezzük. A 3. alapelv (Gondolkodj előbb kicsiben elve) kimondja, hogy az Európai Uniónak és a tagállamoknak a kis- és középvállalkozások sajátosságait figyelembe véve kell kidolgozniuk a meglévő szabályozási környezet egyszerűbbé tételét, mivel a kis- és középvállalkozások ezt érzik a legnagyobb tehernek. A 4. alapelv (reszponzív ügyintézés) szerint úgy kell átalakítani a közigazgatási rendszereket, hogy azok megfeleljenek a kis- és középvállalkozások szükségleteinek, azaz egyszerűbbé tegyék a kis- és középvállalkozások mindennapjait, mégpedig az e-kormányzat és az egyablakos ügyintézés megoldásain keresztül (EB [2008]).

Magyarország az elmúlt 15 évben jelentősen csökkentette a kis- és középvállalkozások adminisztrációs terheit, amit a vállalatok is érzékelnek (1. táblázat). Kiváltképpen kedvező a vállalkozás indításának ideje, valamint a szerződések kikényszeríthetőségének költsége. Jelentősebb mértékben csökkent a vállalkozások adózással töltött ideje is. Mindezek ellenére régiós, illetve uniós összehasonlításban is magas a vállalkozásindítás költsége, a befizetett minimális tőke, a tulajdon regisztrálásának költsége, valamint Magyarországon fizetnek a legtöbb alkalommal adót a vállalkozások.

A régióból teljesítménye alapján Észtország emelkedik ki. A 2008-ban bevezetett átfogó e-kormányzati ügyintézés eredményeképpen az észt vállalkozások egy helyen tudják intézni adó- és egyéb adminisztratív ügyeiket, valamint közbeszerzési eljárásokra pályázataikat beadni (EC [2019c]). Megfelelő, jó gyakorlatként a magyar kis- és középvállalkozások üzleti környezete versenyképességi feltételeinek javítására Észtország e-rezidencia-kezdményezése emelhető ki: ezáltal a külföldi állampolgárok könnyen tudnak az országban vállalkozást indítani és folytatni (Tammpuu–Masso [2018]).

4. a hitelezői részvételi index. A keretindex 0 és 16 között mozog, a magasabb értékek azt jelzik, hogy az országban a fizetésképtelenségi jogszabályok jobban tervezettek, ami elősegíti az életképes cégek rehabilitációját és az életképtelenek felszámolását. Az adatokat a globális vállalkozói monitor (*Global Entrepreneurship Monitor, GEM*) gyűjti és rendszerezi (EC [2021a]).

1. táblázat

A kis- és közép vállalkozások adminisztrációs terheinek alakulása Magyarországon régiós és uniós összehasonlításban, 2005, 2019

Indikátor	Magyarország		Csehország		Észtország		Lengyelország		Szlovákia		Szlovénia		EU28-átlag	
	2005	2019	2005	2019	2005	2019	2005	2019	2005	2019	2005	2019	2005	2019
A vállalkozás indításának ideje (nap)	54	7	57	24,5	72	3,5	63	37	72	26,5	61,5	8	38,8	12,96
A vállalkozás indításának költsége (egy főre jutó jövedelem százalékában)	22,9	4,9	10,8	1	7,5	1	20,8	11,8	5,7	1	13,1	0	10,424	3,42
Vállalkozásindításhoz szükséges eljárások száma	7	6	10	9	6	3	11	5	10	8	11	3	8,04	5,54
Befizetett minimális tőke (egy főre jutó jövedelem százalékában)	86,4	40,1	44,5	0	49,7	14,6	237,9	10	46,1	16,4	19	36,8	44,1	9,6
A tulajdon regisztrálása (nap)	77,5	17,5	124	27,5	50,5	17,5	204	80	22	16,5	391	50,5	107,7	25,9
A tulajdon regisztrálásának költsége (tulajdon értékének százalékában)	11	5	3	4	0,7	0,5	1,6	0,3	3,1	0	2	2,2	5,03	4,8
Adófizetés (alkalom/év)*	13	11	27	8	7	8	41	7	32	8	22	10	21,25	10,61
Az adófizetéssel töltött órák száma*	340	277	866	230	81	50	420	334	325	192	248	233	247,5	172,1
A szerződések végrehajtásának költsége (követelés százalékában)	15	15	34,3	33,8	16,9	17,9	19	19,4	26,3	20,5	19,7	12,7	21,1	21,2
A kormány szabályozásának terhe (1: legrosszabb, 7: legjobb)*	2,87	2,98	2,57	2,75	4,17	4,12	2,89	2,89	2,94	2,38	2,81	2,59	3,12	3,42

Az 1. táblázat folytatása

A kis- és középvállalkozások adminisztrációs terheinek alakulása Magyarországon régiós és uniós összehasonlításban, 2005, 2019

Indikátor	Magyarország		Csehország		Észtország		Lengyelország		Szlovákia		Szlovénia		EU28-átlag	
	2005	2019	2005	2019	2005	2019	2005	2019	2005	2019	2005	2019	2005	2019
A gyorsan változó jogszabályok és irányelvek problémát jelentenek az üzleti tevékenység során (egyvetértő vállalkozások százalékában)*	82	50	75	67	23	32	66	77	83	77	72	71	61,64	56,6
Az adminisztratív eljárások összetettsége problémát jelent az üzleti tevékenység során (egyvetértő vállalkozások százalékában)*	67	43	67	72	14	16	59	70	74	74	75	74	57,93	56,2

* 2006., illetve 2013. évi adatok.

Forrás: saját szerkesztés EC [2021a] adatai alapján.

Állami támogatás és közbeszerzés

Az 5. alapelv két fő célja, hogy 1. megkönnyítsék a kis- és középvállalkozások részvételét a közbeszerzési eljárásokban, valamint 2. a tagállamok jobban kihasználják a kis- és középvállalkozások állami támogatásának lehetőségeit (EB [2008]). Az Európai Bizottság csupán az 1. cél teljesülését méri indikátoraival.

Az EC [2021a] adatai alapján megállapítható, hogy a régióban a vállalatok körülbelül harmada vett részt közbeszerzési pályázatokban az elmúlt három évben. Ez valamivel magasabb, mint az uniós érték (2019-ben 30 százalék). Kiemelkedik Csehország, ahol a vállalatok közel fele vesz részt közbeszerzési pályázatokban, míg ez az érték Észtországban a legalacsonyabb, ahol a vállalatok kevesebb mint egynegyede. Magyarország a középmezőnyben helyezkedik el Lengyelországgal és Szlovákiával együtt (30/31/31 százalék). Mindenhol egy erőteljesebb csökkenő trend mutatkozik a mutatószám tekintetében. Magyarország esetében régiós és uniós átlag feletti csökkenést figyelhetünk meg, ami a tendereken győztes vállalkozások koncentrációjára utal. A kis- és középvállalkozások arányát tekintve a nyertes pályázatokban a régió országai uniós átlag felett teljesítenek; közülük Lengyelország és Szlovénia emelkedik ki. A kifizetések átlagosan 19-20 napot késnek, Magyarország, Lengyelország és Szlovénia mutatója meghaladja az uniós átlagot (15 nap 2019-ben); a kifizetések Csehország és Észtország esetében a leggyorsabbak (2019-ben 2, illetve 1 nap). A közbeszerzési eljárások átláthatóságának növelésére lenne szükség Magyarország, Szlovákia és Csehország esetében (EC [2019a], [2019c], [2019d]). Előbbi két ország esetében az innováció, digitalizáció és az úgynevezett zöldközbeszerzés is még „gyerekcipőben jár”. Példaként szolgáló gyakorlatként ismét az észt példa hozható fel, ahol 2011 óta működik online e-közbeszerzési rendszer, amelynek használatával kapcsolatban különböző tájékoztató anyagok, képzések érhetők el. Ezt a rendszert egy kis- és középvállalkozások számára kedvező, erős közbeszerzési törvény teszi hatékonná (EC [2019e]).

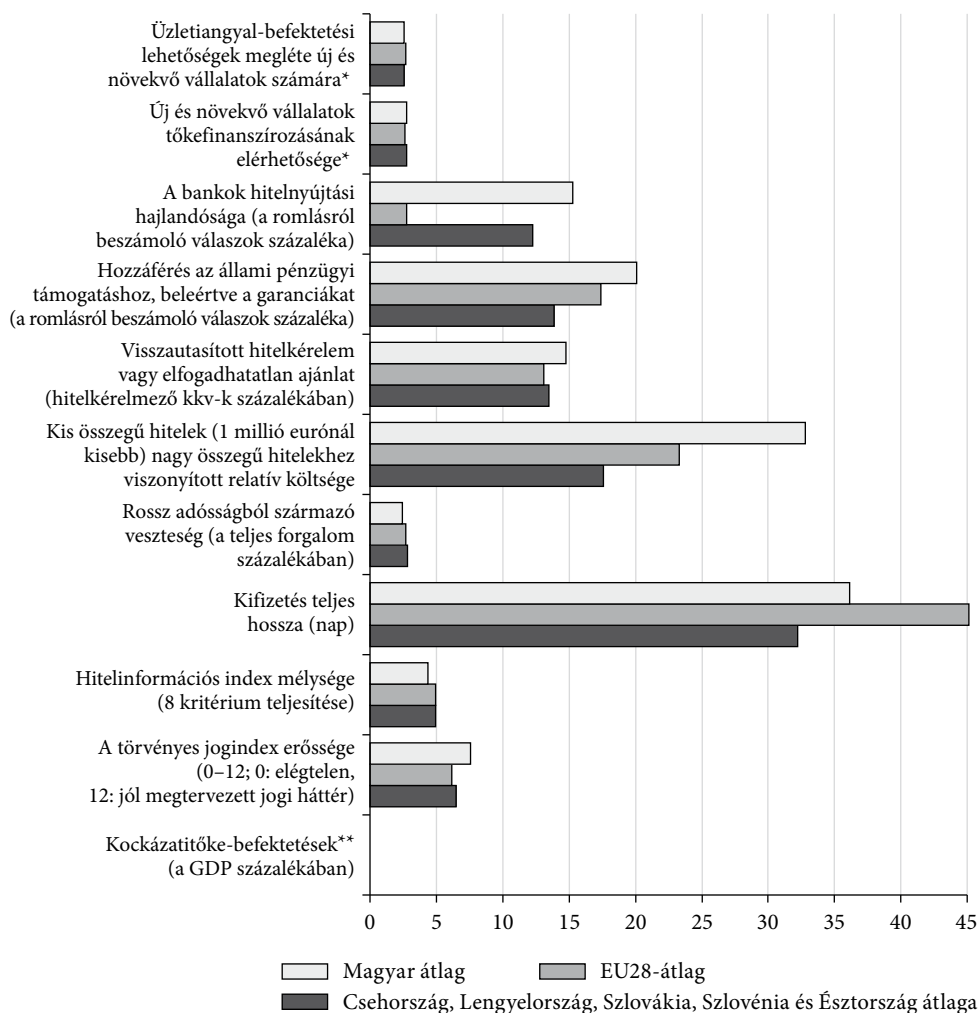
Pénzügyi forrásokhoz való hozzáférés

A 6. alapelv célja a kis- és középvállalkozások pénzügyi forrásokhoz való hozzáféréseinek elősegítése, nagy hangsúlyt fektetve a kockázati tőke, mikrohitel és *mezzanine* finanszírozási formákra. Ehhez az Európai Unió több milliárd eurós támogatást biztosít, és elősegíti finanszírozási programok létrejöttét (EB [2008]). Magyarország régiós szinten is kiemelkedik az állami és banki pénzügyi források rendelkezésre állása tekintetében. Jól megtervezett a pénzügyi forrásokhoz való hozzáférés jogi háttere, valamint a rossz adósságból származó veszteség alacsonyabb, mint a régiós (vagy uniós) átlag (4. ábra).

A régiós és uniós átlagtól való negatív eltérés viszont jelentősnek mondható a kis összegű (1 millió euró alatti) hitelek nagy összegű hitelekhez viszonyított költsége, valamint a visszautasított hitelkérelem vagy ajánlat tekintetében. A régióban a legmagasabbak, az Európai Unióban a második legmagasabbak a magyar kis- és középvállalkozások hitelköltségei, amelyek esetében összességében növekvő trendet figyelhetünk meg. Magyarország a hitelinformációk nyújtása, valamint a kifizetés időtartama tekintetében marad el

4. ábra

A pénzügyi forrásokhoz való hozzáférés Magyarországon régiós és uniós összehasonlításban

* Likert-skála: 1 – az állítás teljes mértékben hamis, 5 – teljes mértékben igaz.

** A vizsgált értékek 0,03 alattiak, ezért nem megjeleníthetők.

Forrás: saját szerkesztés EC [2021a] adatai alapján.

jelentősebb mértékben a régiós átlagtól (4. ábra). Utóbbi esetében erőteljesebb csökkenő tendenciát figyelhetünk meg a vizsgált időszakban: 44 napról 25 napra csökkent az átlagos folyósítás időtartama. Magyarország növekedési hitelprogramja(i) és az Eximbank hitelei jó gyakorlatként szolgálhatnak a régió számára (EC [2019a]).

Magyarország számára pedig az észrt példa szolgálhat megfelelő gyakorlatként, ahol nem csupán a vállalkozásoknak nyújtott támogatásokat váltották fel támogatott kamatozású kölcsönökkel, hanem csökkentették a biztosítékkal kapcsolatos követelményeket, és meghosszabbították a kisvállalkozásoknak nyújtott kamatmentes

időszakot a jobb hozzáférés és az olcsóbb hitelek érdekében. Emellett Észtország kiemelkedik az alternatív finanszírozási formák (tömegfinanszírozás, kockázati tőke-, üzleti angel-finanszírozás) tekintetében, amiben a tőkealapok felállítása mellett a kedvező jogi háttér megteremtése játszott döntő szerepet (EC [2019e]).

Egységes piac

A 7. alapelv célja a kis- és középvállalkozások ösztönzése az egységes piac nyújtotta lehetőségek jobb kihasználására, amit az egységes piac irányítása és az ezzel kapcsolatos tájékoztatás javításával lehet elérni, valamint azzal, hogy lehetővé teszik a kis- és középvállalkozások érdekeinek jobb képviselését a szabványok kialakításánál, megkönnyítik a kis- és középvállalkozások hozzáférését a szabadalmakhoz és védjegyekhez (EB [2008]).

Magyarország teljesítménye e téren vegyes képet mutat a régióban (5. ábra). Egyrészt, az üzleti környezet versenyképességi feltételeit megvizsgálva Magyarország az irányelveket a régiós átlaghoz képest gyorsan átülteti a nemzeti jogszabályokba. Ennek ideje azonban jelentős mértékben megnövekedett az elmúlt években, és éppen ellentétes tendenciát mutat, mint a versenytárs országok esetében. A folyamatban lévő jogsértési eljárások száma is alacsonyabb, viszont itt is növekvő trendet figyelhetünk meg, és 2019-ben a vizsgált országok közül már csak Lengyelországgal szemben indítottak több jogsértési eljárást, mint Magyarországgal szemben.

Másrészt, a magyar kis- és középvállalkozások teljesítményét elemezve, ők nem használják ki lehetőségeik szerint az egységes piac nyújtotta előnyöket, az Európai Unió belüli áruexportjuk, illetve -importjuk a régiós átlag alatti, beleértve az ipari kis- és középvállalkozások ilyen irányú tevékenységeit és az online kereskedelmet is. Ezek mellett a külföldön (az ország gazdasági szereplői által) biztosított közbeszerzési szerződések értéke is jóval elmarad a versenytársakéval szemben.

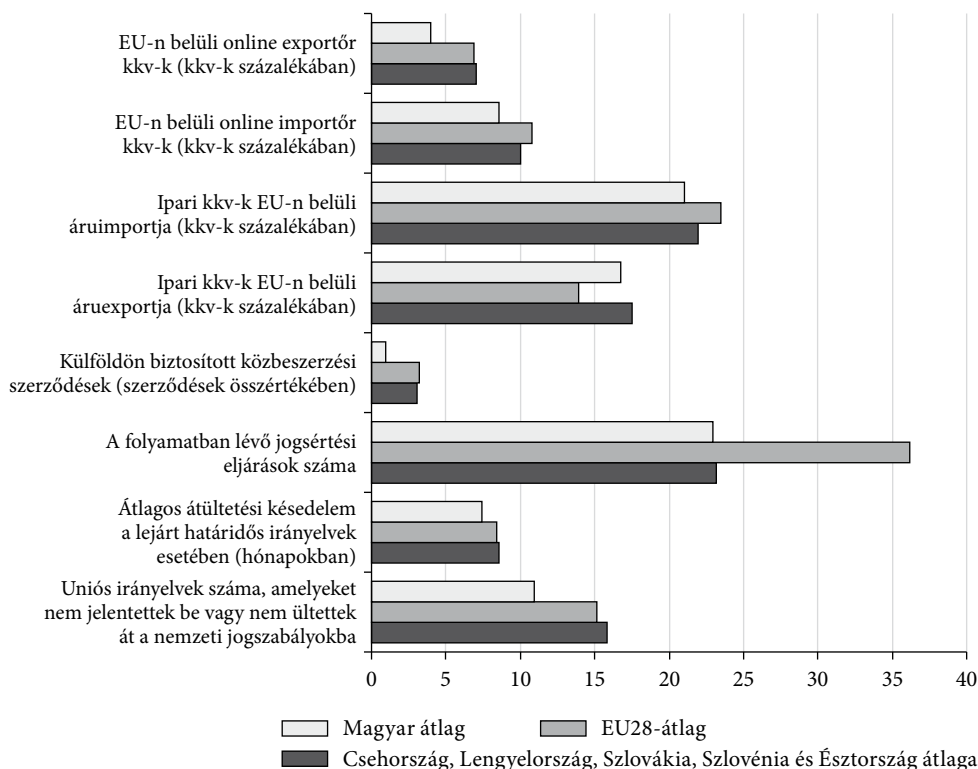
A magyar kis- és középvállalkozások relatíve alacsony részvétele az Európai Unió belüli kereskedelemben versenypiaci és szabályozási okokra vezethető vissza. Az új és gyorsan növekvő vállalatok relatíve nehezebben képesek új piacokra lépni, ezt a külföldi versenytársak könnyen meg tudják akadályozni, és ezek a vállalkozások a külpiacra való lépés költségeit is nehezebben tudják előteremteni. Emellett a versenyjogi szabályok végrehajtása sem hatékony (GEM [2021]). A jelentésekhez az érdekeltekkel készített interjúk alapján az alacsony részvétel további okai: 1. a vállalati kapacitáshiány, 2. a piaci-, illetve a nyelvismeret hiánya, valamint 3. a piaci kapcsolatok hiánya.

A jól bevált gyakorlatot újfent az észt példa szolgáltatja: nem csupán a régió belüli, hanem az Európai Unió tagállamai közül is a legjobban teljesítő ország ezen a területen. Ennek okai: 1. egyetlen kapcsolattartási központot állítottak fel, 2. hatékonyan működik a SOLVIT-központ,² valamint 3. egy úgynevezett „belső” piaci információs rendszerrel rendelkeznek. Az észt szabványosítási és akkreditációs központ különböző képzéseket, segítséget nyújt a kis- és középvállalkozások számára az európai szabványoknak való megfeleléshez (EC [2019e], EVS [2021]).

² A SOLVIT az Európai Unió informális panaszkezelő hálózata.

5. ábra

Az egységes piac alapelveinek 2005 és 2019 közötti átlagos teljesítménymutatói Magyarországon, a régióban és az Európai Unióban

Forrás: saját szerkesztés EC [2021a] adatai alapján.

Képességek és innováció

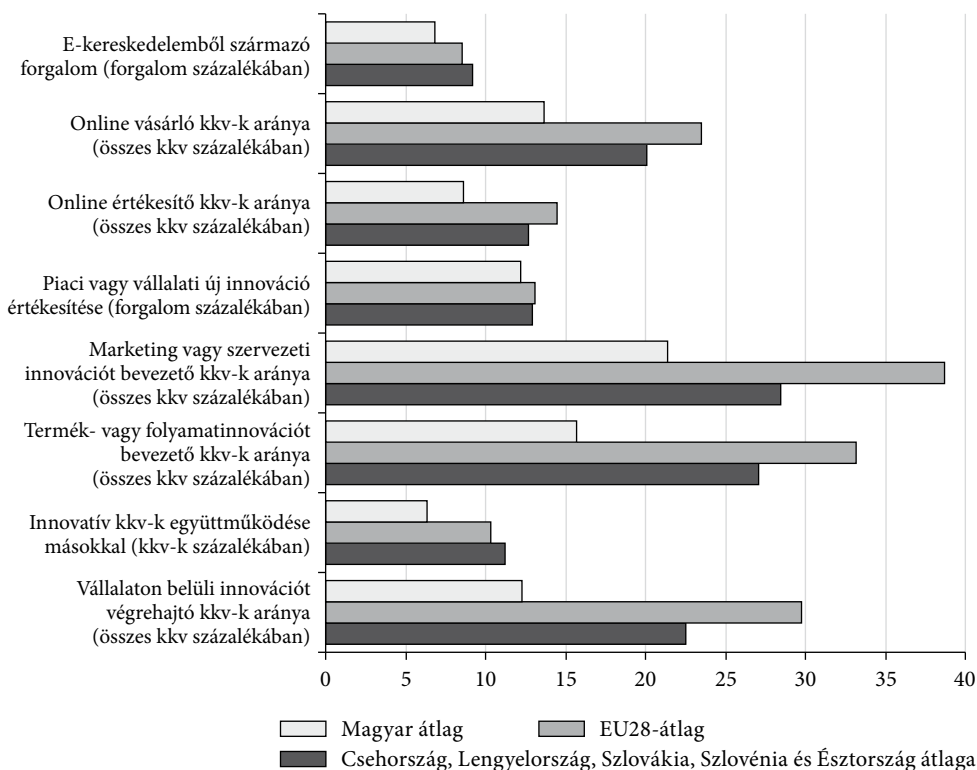
A 8. alapelv (a szaktudás fejlesztése és az innováció) célja, hogy az Európai Unió és a tagállamai ösztönözzék a kis- és középvállalkozások kutatási ráfordításainak növelését, valamint a különböző K + F-programokban, transznacionális kutatásokban, a klaszterek kialakításában való részvételüket. Ehhez szükséges a fiatalok kulcskompetenciáinak (például digitális, matematikai és műszaki kompetenciák) fejlesztése, az élethosszig tartó tanulás támogatása. A kis- és középvállalkozásokat különösen az új technológiákban jártas szakemberek hiánya, illetve digitalizációs kihívások jellemzik (EB [2008], EC [2019a]).

Az innovációs indikátorok azt mutatják, hogy a magyar kis- és középvállalkozások innovációs tevékenysége minden tekintetben elmarad a régiós, illetve az uniós átlagtól (6. ábra).

A piaci vagy vállalati új innováció értékesítése területén a legkisebb az átlagtól való eltérés, míg a legnagyobb a termék- vagy folyamatinnovációt bevezető kis- és

6. ábra

A kis- és középvállalkozások innovációs tevékenységeinek mutatószámai

Forrás: saját szerkesztés EC [2021a] adatai alapján.

középvállalkozások esetében. Ezt az eredményt az európai innovációs eredménytábla is alátámasztja, amely az innovációs környezet alapján méri és sorolja be az egyes országok innovációs tevékenységét. Ez alapján évek óta a magyar kis- és középvállalkozások rendelkeznek az unión belül az egyik legrosszabb teljesítménnyel, bár a régió országai közül Magyarország megelőzi Lengyelországot. 2014 óta romló tendencia figyelhető meg, amely elsősorban a kis- és középvállalkozások alacsony innovációs befektetéseinek és innovációs teljesítményének, valamint – a felsőfokú végzettségűek arányát, az élethosszig tartó tanulást tekintve – a romló minőségű emberi erőforrásoknak tudható be (EC [2021c]).

E területen további probléma, hogy a vállalati infokommunikációs képzések régiós és uniós viszonylatban is alacsonynak tekinthetők (2. táblázat), elsősorban a nagyvállalatok tartanak képzéseket munkavállalóiknak. Emellett az infokommunikációs tudással rendelkező munkavállalók aránya is fokozatosan csökken, bár e mérőszám tekintetében régiós és uniós átlag feletti a magyar értékek.

A 8. alapelv további fontos eleme a K + F-transzfer. Magyarország kiemelkedik abban a tekintetben, hogy a tudományos és technológiai bázis hatékonyan támogatja a világszínvonalú, új technológián alapuló vállalkozások létrehozását legalább

2. táblázat

A képességek mutatószámai Magyarországon, a régió országaiban, illetve az Európai Unióban

	Magyarország		Régiós versenytársak** átlaga		EU28-átlag	
	2012	2019	2012	2019	2012	2019
Képzéseket tartó vállalatok aránya*	48,7	43,8	59,88	75,1	66	72,6
Infokommunikációs tudású munkavállalók aránya a vállalaton belül	28,9	24,4	19,55	17,06	19,9	18,7
Munkavállalók infokommunikációs képességeit fejlesztő kis- és középvállalkozások aránya	14,28	14,48	17,59	18,57	20,08	20,07

* Az adatok a 2010-re, illetve 2015-re vonatkoznak.

** Csehország, Lengyelország, Szlovákia, Szlovénia és Észtország.

Forrás: saját szerkesztés EC [2021a] adatai alapján.

egy területen. Ezzel szemben régiós (és uniós) átlag alatt teljesít abban a tekintetben, hogy az új és növekvő cégek a nagyvállalatokkal szemben mennyiben férnek hozzá az új kutatásokhoz és technológiákhoz.

A *kisvállalkozói intézkedéscsomag* indikátorait kiegészíti az Európai Unió Digitális Gazdaság és Társadalom Indexe (*Digital Economy and Society Index, DESI*), amely az egyes tagállamok digitális felkészültségét méri. Az eredmények azt mutatják, hogy annak ellenére, hogy a magyar vállalkozások digitalizációja folyamatosan javul, jelentős mértékben elmarad mind a régiós, mind az uniós átlagtól, elsősorban az elektronikus információmegosztás, illetve a big data és felhőalapú alkalmazások tekintetében (EC [2020]). A magyar kis- és középvállalkozásokat támogató szakpolitika azáltal tudná a magyar kis- és középvállalkozások versenyképességét növelni, ha különböző programokkal támogatná a kis- és középvállalkozások közötti K + F-transzfert, illetve több digitalizációt elősegítő pályázatot, illetve ezekkel kapcsolatos képzéseket indítana.

A régióból Csehország teljesítménye emelkedik ki. Ennek oka, hogy a cseh kis- és középvállalkozások nagy aránya vesz részt az e-kereskedelemben, jelentős az onnan származó forgalom, illetve a cseh vállalatok döntő többsége (2019-ben 90 százaléka) szervez munkavállalói számára képzéseket (EC [2019d]).

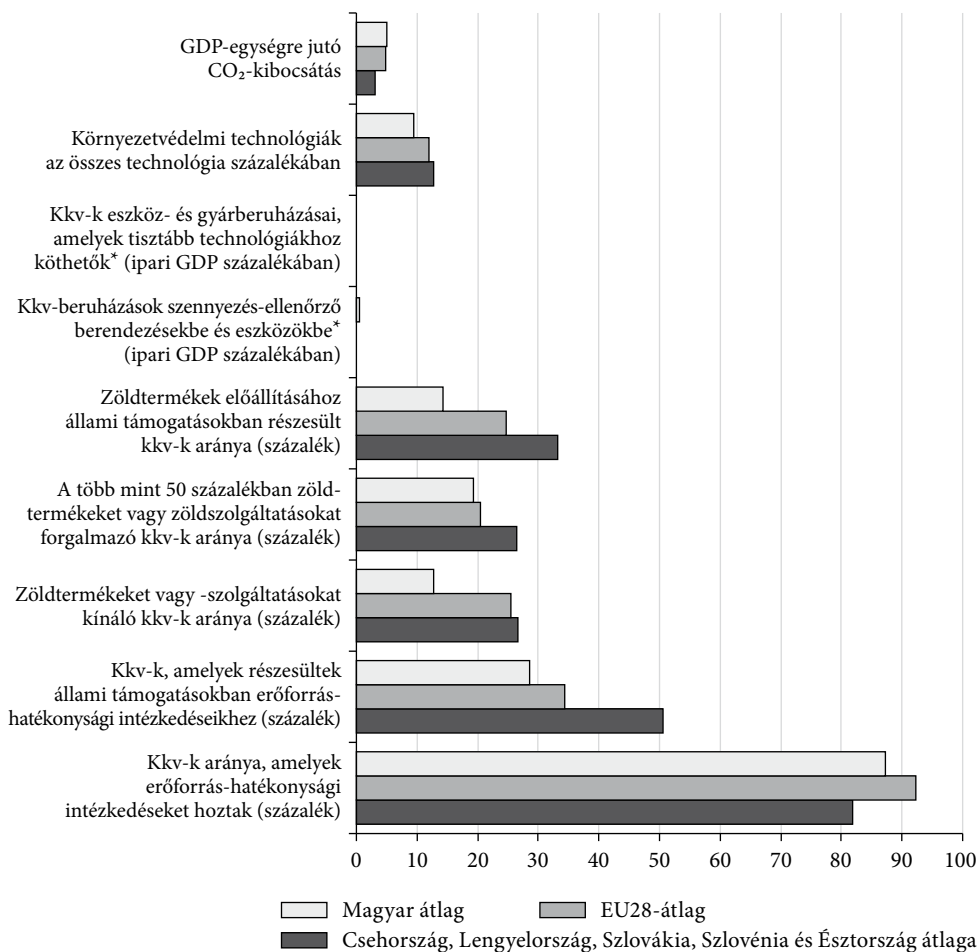
Környezet

A 9. alapelv keretében az Európai Unió abban segíti a kis- és középvállalkozásokat, hogy a környezetvédelmi kihívásokat üzleti lehetőségekké alakítsák át azáltal, hogy környezetvédelmi vezetési rendszereket vesznek át, illetve fenntarthatóbb termelési és üzleti modellekre állnak át (EB [2008]).

Magyarország ezen a téren majdnem minden mutatószám tekintetében régiós, illetve uniós átlag alatt teljesít: egyrészt a magyar kis- és középvállalkozások jellemzően nem kínálnak úgynevezett zöldtermékeket és zöldszolgáltatásokat, nem ruháznak be környezetkímélő technológiákba, másrészt az ilyen irányú állami támogatások mértéke és az intézkedések száma is elmarad a régiós vagy uniós átlagtól. Azonban a GDP egy-ségére jutó CO₂-kibocsátás átlag feletti, ami pedig indokolná ezeket az intézkedéseket (7. ábra). Ezzel a teljesítménnyel Magyarország a legrosszabbul teljesítő tagállam az Európai Unióban. A magyar gazdaságpolitika szerepe ezen a területen kulcsfontos-ságú: a magyar kis- és középvállalkozások korlátozott erőforrásai következtében első-sorban támogatások nyújtása, illetve kedvező versenyképességi üzleti feltételek megte-remtése segítheti elő e téren a kis- és középvállalkozások versenyképességének javulását.

7. ábra

A környezeti alapelv mutatószámai Magyarországon, a régióban, illetve az Európai Unióban

* A vizsgált nagyon alacsony értékek nem megjeleníthetők.

Forrás: saját szerkesztés EC [2021a] adatai alapján.

A régióból Lengyelország teljesítménye emelhető ki. Habár a vállalatok aránya, amelyek erőforrás-hatékonysági intézkedéseket hoztak, alacsonyabb a régió vagy az unió átlagánál, a többi mutatószám átlag feletti. Ez elsősorban komplex környezetvédelmi fejlesztési programjának köszönhető, amelynek keretében szigorúan felügyelik a vállalatok kibocsátását, de egyben pénzügyi ösztönzőket is nyújtanak számukra környezetbarát technológiák átvételére, kibocsátásuk csökkentésére és ahol lehet, felhívják a vállalkozók figyelmét a környezetvédelmi problémákra. Az innovatív kis- és középvállalkozások számára zöldtechnológiák átadását célzó gyorsító programjuk (GreenEvo) is hatékonynak bizonyult (EC [2019f]).

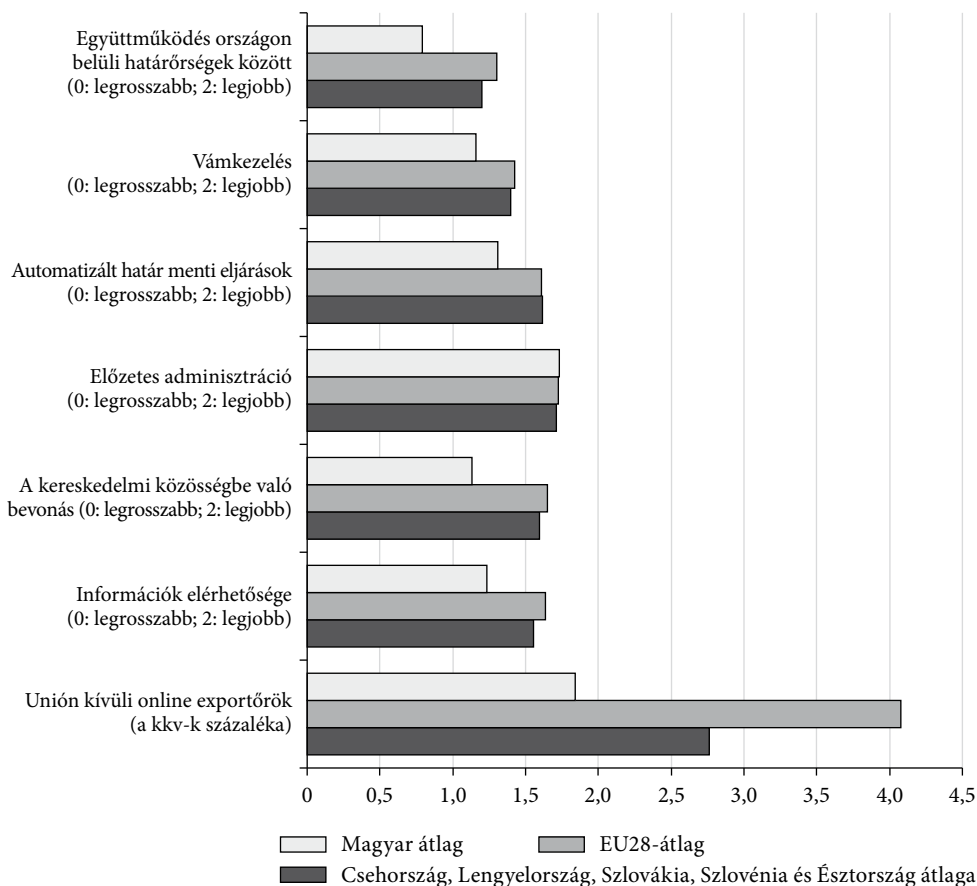
Nemzetköziesedés

A 10. alapelv célja a kis- és középvállalkozások Európai Unión kívüli üzleti tevékenységeinek támogatása. Ez elsősorban információátadással, képzésekkel és célzott támogatásokkal lehetséges annak érdekében, hogy a kis- és középvállalkozások leküzdhessék az eltérő kulturális, szabályozási, illetve korlátozott erőforrásokból fakadó hátrányukat (EB [2008]).

Magyarország a nemzetköziesedés legtöbb mutatószámának tekintetében a régiós, illetve az uniós átlag alatt teljesít, azaz egyrészt a magyar kis- és középvállalkozások unió kívüli online exporttevékenysége elmarad a versenytársakétól, másrészt a magyar üzleti környezet sem olyan kedvező ehhez, mint a régió vagy az Európai Unió más tagállamaiban. Ez alól kivételt képeznek a kereskedelem előzetes adminisztratív előírásai (például származási igazolás, nyilatkozatok száma és értékelése) (8. ábra). Ezt erősíti Magyarország határokon átnyúló kereskedelmi *Doing Business*-rangsorban betöltött helye: az export és import ideje és ezek költségei Lengyelországgal, Szlovákiával, Szlovéniával és Csehországgal együtt az elsők között szerepel (World Bank [2020]). A vizsgált időszakban jelentősebb javulás figyelhető meg az Európai Unió kívüli export tekintetében, bár a magyar kis- és középvállalkozások teljesítménye így is csak a régiós középmezőnyben helyezkedik el (EC [2021a]). A magyar kis- és középvállalati politika elsősorban a kereskedelmi információk könnyebb és átláthatóbb (online) elérhetőségével, illetve jobb határ menti és külföldi együttműködés, hálózatépítés által javíthatná a kis- és középvállalkozások üzleti környezetének versenyképességi feltételeit. A nemzetköziesedés területén régiós kiemelkedő teljesítményt és/vagy megfelelő gyakorlatot nem találtunk.

8. ábra

A nemzetköziesedés mutatószámai Magyarországon, a régióban, illetve az Európai Unióban

Forrás: saját szerkesztés EC [2021a] adatai alapján.

Következtetések és további kutatási irányok

Tanulmányunkban azt vizsgáltuk meg, hogy az Európai Unió kis- és középvállalati versenyképességi keretrendszere alapján milyen a magyar kis- és középvállalkozások helyzete régiós és uniós összehasonlításban, és melyek a magyar üzleti környezet versenyképességi feltételeinek erősségei, gyengeségei és lehetőségei.

A *kisvállalkozói intézkedéscsomag* kis- és középvállalkozások teljesítményére vonatkozó indikátorainak elemzése alapján megállapíthatjuk, hogy a magyar kis- és középvállalkozások versenyképessége összességében alulmarad a régiós versenytársakhoz képest: a magyar kis- és középvállalkozások nem használják ki az egységes piac által nyújtott előnyöket: alulmaradnak az Európai Unióba irányuló export tekintetében. Ezek mellett kevésbé innovatívak, mint versenytársaik, valamint kevésbé kínálnak környezetbarát termékeket, illetve szolgáltatásokat. A szennyezés-ellenőrző berendezésekbe

való befektetés, illetve a CO₂-hatékonyság (GDP egységére jutó CO₂-kibocsátás) területén viszont jobb eredményeket értek el. Végül, annak ellenére, hogy a magyar kis- és középvállalkozások egyre többet exportálnak Európai Unión kívüli országokba, e téren is lemaradás figyelhető meg a régiós versenytársakhoz képest.

Az üzleti környezet versenyképességi feltételeihez kapcsolódó eredményeink azt mutatják, hogy néhány mutatószám kivételével (fizetésektelenség megoldásának hossza, tulajdon regisztrálásának ideje, rossz adósságból származó veszteség, törvényes jogindex erőssége, infokommunikációs szakemberek foglalkoztatása) a magyar kis- és középvállalati szabályozási és üzleti környezet kedvezőtlenebb az európai uniós átlagokhoz képest. Ez egyrészt alátámasztja azt a kritikát, hogy ezek a mutatószámok elsősorban a régi tagországok számára készültek, másrészt azt is jelzik, hogy nem sikerült a magyar üzleti környezet versenyképességi feltételeit az uniós szinthez közelíteni. Régiós összehasonlításban azonban már vegyes képet kaphatunk (3. táblázat).

3. táblázat

Az eredmények összesítése

Időbeli változás	Pozitív eltérés a régiós átlagtól	Régiósátlag-közelítő értékek	Régiós átlagtól való negatív eltérés
Összességében pozitív változás 2005-ről 2019-re	Pénzügyi forrásokhoz való hozzáférés	„Gondolkozz előbb kicsiben” Igényekre reagáló közigazgatás	Vállalkozóvá válás Nemzetköziesedés
Összességében negatív változás 2005-ről 2019-re		Közbeszerzés Egységes piac	Második esély Képességek és innováció Környezet

Forrás: saját táblázat.

Magyarország az uniós alapelvek közül a pénzügyi forrásokhoz való hozzáférésben emelkedik ki, szolgáltathat jó gyakorlatot. A magyar gazdaságpolitika hatékonynak bizonyult a „gondolkozz előbb kicsiben” és az igényekre reagáló közigazgatás alapelvek tekintetében is. Azonban a versenytársak is fejlődtek ezen a területen, így további erőfeszítések szükségesek annak érdekében, hogy Magyarország megőrizze e téren elért versenyképességi előnyét. A közbeszerzések és az egységes piac tekintetében aggodalomra adhat okot a megfigyelt romló tendencia. A vállalkozóvá válás és a nemzetköziesedés alapelvek esetében látunk javulást, Magyarország különböző programokkal segíti elő a kis- és középvállalkozások versenyképességét, azonban a régiós versenytársak ezekben is hatékonyabbnak minősíthetők. A második esély, a képességek és innováció, valamint a környezet területre kellene a magyar gazdaságpolitikának a legtöbb figyelmet szentelnie a jövőben annak érdekében, hogy a hazai kis- és középvállalkozások versenyképessége növekedjen.

Eredményeink összhangban vannak az MNB [2020] legutóbbi versenyképességi jelentésével, miszerint a magyar kis- és középvállalkozások versenyképességének, a vállalkozások tudásfelhalmozásának elősegítése a csúcstechnológiai folyamatokba történő bekapcsolódás, valamint a vállalkozóvá válás támogatásával

történhet. Tanulmányunk a szlovén példa nyomán rámutatott arra, hogy ez utóbbit már az általános iskolában is érdemes elkezdni. Jelentős kihívásnak tekinthető a magyar kis- és középvállalkozások innovációs képességének, digitalizációs átalakulásának elősegítése, amelyre jelenleg a magyar vállalatok nincsenek felkészülve (*Hortoványi és szerzőtársai* [2020]).

További kutatási irányként fogalmazható meg annak részletesebb elemzése, hogy a kis- és középvállalkozások hogyan növelhetnék termelékenységüket, tevékenységük minőségét, hatékonyságát, rugalmasságát, hiszen ez a versenyképesség egyik kulcseleme, amely nem kapott hangsúlyt a tanulmány során. A tanulmány további korlátja, hogy nem végeztünk összehasonlítást a nagy-, illetve multinacionális vállalatok teljesítményével, amelyekkel a kis- és középvállalkozások igazából versenyeznek, illetve amelyekkel szemben versenyhátrányba kerülnek (*Magas* [2011], *Nagy és szerzőtársai* [2011]). A vizsgálatokat érdemes kiterjeszteni azzal kapcsolatban is, hogy hogyan tud hatékony segítséget nyújtani a gazdaságpolitika, például egy összetett finanszírozási rendszer keretében, amely összhangban van a kis- és középvállalkozások életciklusával. További kutatási lehetőségként fogalmazódik meg annak összevetése, hogy Magyarország versenyképességi céljai és vizsgált mutatószámai hogyan segítik elő a kis- és középvállalkozások versenyképességét a világválság tükrében.

Hivatkozások

- ALMADI SEJLA–NAGY SÁNDOR GYULA [2018]: A versenytárselemzések kutatómódszertana és áttekintése. *Külügyi Szemle, Különszám*, 7–35. o.
- BORBÁS LÁSZLÓ [2015]: A hazai kvv-politika az európai célok tükrében. Vállalkozásfejlesztés a XXI. században. Óbudai Egyetem Keleti Károly Gazdasági Kar Szervezési és Vezetési Intézet, Budapest, 305–328. o. Springer (uni-obuda.hu).
- CHIKÁN ATTILA–CZAKÓ ERZSÉBET (szerk.) [2009]: Versenyben a világgal. Vállalataink versenyképessége az új évezred küszöbén. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- EB [2008]: A Bizottság közleménye a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. „Gondolkozz előbb kicsiben!” Európai kisvállalkozói intézkedéscsomag: „Small Business Act” COM(2008) 394 végleges. Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel, június 25. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52008DC0394&from=HU>.
- EC [2019a]: 2019 SBA fact sheet, Hungary. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/38662/attachments/14/translations/en/renditions/native>.
- EC [2019b]: 2019 SBA fact sheet, Slovenia. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/38662/attachments/26/translations/en/renditions/native>.
- EC [2019c]: 2019 SBA fact sheet, Slovakia. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/38662/attachments/25/translations/en/renditions/native>.
- EC [2019d]: 2019 SBA fact sheet, Czechia. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/38662/attachments/7/translations/en/renditions/native>.
- EC [2019e]: 2019 SBA fact sheet, Estonia. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/38662/attachments/9/translations/en/renditions/native>.
- EC [2019f]: 2019 SBA fact sheet, Poland. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/38662/attachments/22/translations/en/renditions/native>.

- EC [2020]: Digital Economy and Society Index. <https://digital-agenda-data.eu/datasets/desi/indicators#desi-overall-index>.
- EC [2021a]: SME performance review. https://ec.europa.eu/growth/smes/sme-strategy/performance-review_en.
- EC [2021b]: Competitiveness. https://ec.europa.eu/reform-support/what-we-do/competitiveness_en.
- EC [2021c]: European innovation scoreboard. https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/scoreboards_en.
- ÉLTETŐ ANDREA [2003]: Versenyképesség a közép-kelet-európai külkereskedelemben. *Közgazdasági Szemle*, 50. évf. 3. sz. 269–281. o.
- EVS [2021]: Estonian Centre for Standardisation and Accreditation. <https://www.evs.ee/en>.
- GEM [2021]: Global Entrepreneurship Monitor, GEM 2017 NES global national level data. Global Entrepreneurship Research Association, London, <https://www.gemconsortium.org/data/sets?id=nes>.
- HÁGEN ISTVÁN ZSOMBOR–HOLLÓ ERVIN [2017]: A hazai kis- és középvállalkozások helyzete a versenyképesség, innováció és controlling tükrében. *Controller Info*, 5. évf. 1. sz. 41–48. o. <https://doi.org/10.24387/CI.2017.1.7>.
- HOLICZA PÉTER–TOKODY DÁNIEL [2016]: Field of challenges: A critical analysis of the Hungarian SME sector within the European economy. *Hadmérnök*, 9. évf. 3. sz. 110–120. o.
- HORTOVÁNYI LILLA–SZABÓ ZSOLT ROLAND–NAGY SÁNDOR GYULA–STUKOVSKY TAMÁS [2020]: A digitális transzformáció munkahelyekre gyakorolt hatásai. Felkészültek-e a hazai vállalatok a benne rejlő nagy lehetősége (vagy a veszélyekre)? *Külgazdaság*, 64. évf. 3–4. sz. 73–96. o. <https://doi.org/10.47630/KULG.2020.64.3-4.73>.
- IMD [2020a]: Global competitiveness report. International Institute for Management Development. <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-reflections/global-competitiveness-report/>.
- IMD [2020b]: Global competitiveness rankings 2020 results. International Institute for Management Development, <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-competitiveness-ranking-2020/>.
- ITM [2019]: A magyar mikro-, kis- és középvállalkozások megerősítésének stratégiája 2019–2030. Innovációs és Technológiai Minisztérium, Budapest, <https://www.edutus.hu/wp-content/uploads/2020/10/KKV-Strategia-2019-2030.pdf>.
- KÁLLAY LÁSZLÓ [2012]: KKV-szektor: versenyképesség, munkahelyteremtés, szerkezetátalakítás. TM 58. sz. műhelytanulmány. Vállalatgazdaságtan Intézet, Budapest, http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/838/1/TM58_Kallay.pdf.
- KSH [2021]: Gazdasági és nonprofit szervezetek adatbázis. <https://www.ksh.hu/stadat?theme=gsz>.
- LENGYEL IMRE–DEÁK SZABOLCS [2002]: Regionális/lokális klaszter: sikeres válasz a globális kihívásra. *Marketing & Menedzsment*, 36. évf. 4. sz. 17–26. o.
- MAGAS ISTVÁN [2011]: Post-crisis lessons for open economies. *Köz-gazdaság*, 6. évf. 4. sz. 61–94. o.
- MNB [2020]: Competitiveness Report. Magyar Nemzeti Bank, Budapest, <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-competitiveness-report-2020-final.pdf>.
- NAGY SÁNDOR GYULA–PALÁNKAI TIBOR–MIKLÓS GÁBOR–ENDRŐDI-KOVÁCS VIKTÓRIA–BARANYI MÁRTON [2011]: Internationalisation (transnationalisation) of the enterprise sector. *Corvinus Kutatások*. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest.

- OBLATH GÁBOR [2010]: Magyarország versenypészsége nemzetközi összehasonlításban – a makrogazdasági mutatók jelzései. *Külgazdaság*, 54. évf. 9–10. sz. 3–53. o.
- OECD [1994]: *Globalisation and competitiveness. Relevant indicators*. OECD, Párizs.
- OECD [2017]: *OECD Skills studies. OECD skills strategy diagnostic report: Slovenia 2017*. OECD, Párizs, <https://doi.org/10.1787/9789264287709-en>.
- PORTER, M. E. [1990]: *The competitive advantage of nations*. Free Press, New York.
- SCHWAB, K. (szerk.) [2019]: *The global competitiveness report 2019*. World Economic Forum, Genf, https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf.
- SZERB LÁSZLÓ–HORNÁK MIKLÓS [2016]: A magyar kisvállalatok versenypészségének vizsgálata regionális összehasonlításban. Megjelent: *Lengyel Imre–Nagy Benedek* (szerk.): *Térségek versenypészsége, intelligens szakosodása és újrapárosodása*. JATEPress, Szeged, 307–325. o.
- TAMMPUU, P.–MASSO, A. [2018]: ‘Welcome to the virtual state.’ Estonian e-residency and the digitalised state as a commodity. *European Journal of Cultural Studies*, Vol. 21. No. 5. 543–560. o. <https://doi.org/10.1177/1367549417751148>.
- VARGA JÁNOS [2017]: A szervezetek versenypészségének alapjai: a vállalati versenypészség erősítésének lehetőségei. *Vállalkozásfejlesztés a 21. században*. Budapest, http://kgk.uni-obuda.hu/sites/default/files/48_VargaJanos.pdf.
- WEF [2016]: *What is competitiveness?* World Economic Forum, <https://www.weforum.org/agenda/2016/09/what-is-competitiveness/>.
- WEF [2021]: *Global Risk Reports*. World Economic Forum, <http://reports.weforum.org>.
- WORLD BANK [2020]: *Economy Profile Slovenia. Doing Business, 2020*. World Bank Group, Washington, <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/s/slovenia/SVN.pdf>.